KNIHOVNA ČESKÉ AK... MĚNÍ

Dr. Evžen Štern:

Skutečná mzda dělníků u nás a v cizině.

Mezinárodní úřad práce svolal již dvě Mezinárodní konference statistiků práce, z nichž prvá se sešla v říjnu roku 1923 a druhá v dubnu letošního roku.*) Úkolem těchto porad bylo, aby methody sociální statistiky v jednotlivých státech byly pokud možno jednotné a dovolovaly mezinárodní srovnání, která publikuje Mezinárodní úřad práce měsíčně ve své »Revue International du Travail«. Je to mezinárodní srovnávací statistika nezaměstnanosti, statistika cen ve velkém i v malém v jednotlivých státech, týkající se především přehledu o indexových číslech velkoobchodu a maloobchodu, pokud se týče potravin, obleku, otopu a osvětlení, a dále bytu, konečně přehledy mezinárodní o vystěhovalectví a přistěhovalectví.

Již na prvé Mezinárodní konferenci statistiků práce v roce 1923 podal zástupce vlády anglické návrh, aby Mezinárodní úřad práce pokračoval, rozšířil a zdokonalil, o co se již anglický Board of Trade před válkou v omezenem rozměru pokoušel, aby uskutečnil totiž srovnání skutečných mezd v jednotlivých význačných průmyslových městech různých států. V důsledku usnesení těchto mezinárodních konferencí statistiků práce Mezinárodní úřad práce v Ženevě mezi jiným měsíčně publikuje vyplacené nominální mzdy ve význačných průmyslových střediscích a ceny nejnezbytnějších potravin, každého čtvrt roku pak uvádí srovnávací přehled z toho vykalkulovaných indexů skutečných mezd.**) Mezinárodní úřad práce při tomto šetření a srovnávání skutečných dělnických mezd postupuje takto:

I. Srovnávací materiál čerpá z následujících evropských a zámořských měst: Amsterodamu, Berlína, Bruselu, Filadelfie, Kodaně, Lisabonu, Lodže, Londýna, Madridu, Milana, Osla, Ottawy (Kanada), Paříže, Prahy, Říma, Štokholmu, Sidneye, Varšavy a Vídně.

V těchto městech zjišťuje měsíčně jmenovitou mzdu vyplacenou za 48 hodinovou práci (na základě mzdy časové neb úkolové dělníků) z oborů průmyslu stavebního, strojnic-

*) Viz pojednání dra K. Reifa: I. Mezinárodní konference statistiků práce v Ženevě v »Československém statistickém věstníku« (sv. V., č. 7. až 9.) a o prvé i druhé konferenci stat. dra J. Janko v »Sociální revui« (sv. VI., duben a říjen 1925).

**) Viz »Revue International du Travail« čísla z října 1924, ledna, dubna a července 1924, články s příslušnými tabulkami pod tituly: »Comparaison du niveau des salaires réels dans certaines capitales« a »Les taux de salaires et le prix de détail dans quelques grandes villes«.

kého, truhlářského a tiskařského. Z kvalifikovaných dělníků zjišťuje u průmyslu stavebního mzdy zedníků, tesařů, truhlářů, klempířů a malířů; v průmyslu strojnickém mzdy montérů, slévačů železa, vzorkařů, soustružníků; v truhlářství mzdy truhlářů; v tiskařském průmyslu mzdy sazečů ručních, sazečů strojních, tiskařů strojem a knihařů. Ve všech uvedených čtyřech odborech zjišťuje a béře v úvahu též mzdy nekvalifikovaných dělníků. Tyto přehledy o nominelních mzdách jsou publikovány v měnách příslušných států.

II. V dělnickém rozpočtu nejvíce na váhu padají ceny potravin. Z různých statistik domácích účtů rodin dělnických bylo zjištěno, že potraviny vyžadovaly z celkových výdajů dělnické rodiny:

Země:	Doba šetření:	%
Rakousko (Vídeň)	po válce (přibližné číslo)	65·—
Belgie	r. 1921	64·9
Italie (Milán)	r. 1913	62·09
Anglie	r. 1904 a 1912	60·—
Francie (Paříž)	r. 1914	60·—
Nizozemí (Amsterodam)	r. 1923	51·2
Polsko (Varšava)	po válce (přibližné číslo)	50·5
Norsko	r. 1912—1913	47·9
Švédsko	r. 1913—1914	43·—
Australie	r. 1913	41·16
Dánsko	r. 1922	41·8
Spojené státy	r. 1918—1919	38·2

U nás podle podkladu k váženému indexu je určena kvota připadající na potraviny z celkových výdajů spotřební jednotky na 60·89%.

Proto Mezinárodní úřad práce pro svoje zkoumání o skutečných mzdách v jednotlivých státech vzal za podklad šetření o vydání za nejdůležitější potraviny, kteréžto obmezení bylo též nutné, aby bylo snáze dosaženo možnosti mezinárodního srovnání. K tomu účelu vzal za podklad šetření provedená o průměrné konsumci v různých státech, a to:

1. Pro Velkou Britanii, jejíž konsum se značně liší od konsumu ostatních států, úřední šetření o průměrné konsumci dělnické městské rodiny v roce 1914.

2. Pro skupiny zemí střední Evropy, do čehož čítá Mezinárodní úřad práce Německo, Československo, Rakousko a Polsko, údaje z těchto zemí, především však výsledky theoretického rodinného rozpočtu, vypracovaného podle dat z poslední doby statistickým úřadem německým.*)

3. Pro skupinu zemí skandinávských: Dánsko, Norsko, Švédsko a též Holandsko šetření o rodinných rozpočtech, uskutečněné vládou švédskou v roce 1913—1914.

4. Pro Francii a Belgii šetření provedené belgickým ministerstvem práce v roce 1921 o výdajích 675 rodin dělnických.

*) »Wirtschaft und Statistik« č. 5. z března 1925, str. 159 až 162.

5. Pro země jižní Evropy (Italie a Portugalsko) šetření statistická z roku 1920.

6. Pro státy zámořské (Severní Ameriku a Kanadu) šetření Úřadu statistiky práce Spojených států.

Na základě těchto šetření a dat odhadl Mezinárodní úřad práce průměrnou týdenní spotřebu nejdůležitějších potravin jedné spotřební jednotky (dospělého dělníka) pro tyto skupiny zemí tak, jak ukazuje tab. A (na str. 356).

III. Mezinárodnímu úřadu práce docházejí měsíčně úředně zjištěné ceny nejdůležitějších potravin v maloobchodě z uvedených 19 měst, a tyto publikuje ve zvláštním přehledu, udávaje u každého města za jednotku té které potraviny cenu v měně příslušného státu. Zjišťuje ceny těchto potravin:

Chleba bílého a černého, — mouky (pšeničné), — másla (čerstvého a soleného); — margarinu, — hovězího masa (z plece a boku), — hovězího masa dováženého ve stavu chlazeném neb zmrzlém, a to opětně z plece a boku, — skopového čerstvého (kýta, hruď), — skopového chlazeného, — slaniny, včetně vepřového masa, — brambor, — cukru (krystalového bílého), — kávy, náhražky kávy, — čaje, — sýra, — rýže, — vajec, — mléka.

A tak Mezinárodní úřad práce zjišťuje:

1. jmenovitou mzdu dělníka uvedených oborů v jednotlivých zemích za 48 hodin,

2. ceny nejnezbytnějších potravin v těchto městech,

3. průměrnou týdenní konsumci potravin podle zvyklostí v uvedených místech.

IV. Na základě toho pak mzdy a ceny potravin vyjádřené v různých měnách přepočítává Mezinárodní úřad práce na theoretickou jednotnou měnu. Poněvadž má současně určenu týdenní spotřebu nejdůležitějších potravin v různých částech Evropy i zámoří, vyjadřuje v indexových číslech reální (skutečnou) mzdu dělníka uvedených měst podle týdenních spotřeb potravin, při čemž vždy za základ svých indexů béře Londýn (= 100). Toto srovnání publikuje čtvrtletně. Přehled z červencového čísla Revue International du Travail uvádí tab. B (na str. 357).

Nechme následovati tuto tabulku pro přehlednost uspořádanou podle výše indexových čísel (v tab. C, str. 358 a 359).

Z takto srovnaných tabulek vidíme, že Praha je mezi 19 městy z šesti skupin ve čtyřech a též podle průměrných indexových čísel podle všech skupin teprve na 14. místě. Výsledek tento není jistě pro sociálního politika uspokojivý. Ukazuje, že o něco nižší reální mzdy než u nás jsou jen v Polsku, Italii a Rakousku — pak přichází Portugalsko —, čímž dosti je řečeno. Mzda našeho dělníka je u srovnání se mzdou dělníka francouzského, německého a belgického, které se poměrně blíží, ačkoliv i tyto země prodělaly válku, jsou stiženy velkým daňovým zatížením, vnitřními reparacemi a Německo nešťastnou poválečnou inflační politikou, průměrně o 20% i o více nižší. Skutečná mzda skandinavského dělníka je nejméně o 50%, anglického o 100% a severoamerického nejméně o 200% vyšší, než skutečná mzda našeho dělníka.

Tabulka A. **Druhy potravin, sloužící za podklad k srovnání skutečných (reálních) mezd podle množství na jednu spotřební jednotku za týden:**

Potraviny	Množství*) na jednoho spotřebitele a týden					
	Velká Britanie	Francie a Belgie	Jižní Evropa	Střední Evropa	Skandinavské země a Holandsko	Zámořské země
Chléb	2.10	4.50	2.50	3.00	1.64	1.50
Mouka	1.25	0.25	1.00	0.30	1.43	1.00
Máslo	0.17	0.24	0.10	0.10	0.22	0.20
Margarin	0.05	0.08	0.05	0.12	0.15	0.06
Hovězí maso	0.50	0.50	0.40	0.25	0.21	0.70
Skopové maso	0.20	—	0.10	0.05	0.025	0.115
Slanina a vepřové maso	0.12	0.20	0.12	0.11	0.21[3]	0.20
Brambory	1.50	3.00	0.75	4.50	2.30	2.00
Cukr	0.60	0.35	0.18	0.25	0.63[5]	0.40
Káva	0.01	0.20	0.06	0.03	0.13	0.105
Čaj	0.10	—	—	0.10	—	0.03
Sýr	0.08	0.10	0.10	0 13	3.10	0.10
Vejce	2.75	3.00	3.00	2,00	3.30	4.50
Mléko	1.20	1.70	1.50	2.50	6 40	1.86
Rýže	0.135	0.06	0.50	0.40	0.23	0.09

*) V kilogramech, vyjímaje vejce (počet) a mléko (litry)

Tabulka B. **Indexová čísla skutečných mezd v různých městech k 1. dubnu 1925.** (Základ: Londýn = 100.)

Města	Indexová čísla vypočítaná podle množství potravin konsumovaných v různých skupinách zemí						
	Belgie a Francie	Střední Evropa	Velká Britanie	Jižní Evropa	Země skandinavské	Země zámořské	Průměrná indexová čísla
Amsterodam	86	89	80	85	92	86	86
Berlín	67	72	58	59	67	62	64
Brusel	58	56	55	55	58	55	56
Filadelfie	189	190	200	190	208	211	198
Kodaň	85	107	88	86	106	94	94
Lisabon	34	35	32	33	36	34	34
Lodž	46	58	45	49	55	52	51
Londýn	100	100	100	100	100	100	100
Madrid	56	57	47	64	52	54	55
Milán	44	50	41	45	48	45	46
Oslo	85	83	76	84	89	82	83
Ottawa	158	166	164	155	171	173	165
Paříž	62	76	61	63	69	63	66
Praha	**48**	**53**	**50**	**48**	**51**	**49**	**50**
Řím	43	46	46	47	47	46	47
Štokholm	68	72	72	70	83	78	74
Sidney	1 6	135	156	151	129	186	151
Varšava	44	53	40	46	50	47	47
Vídeň	37	47	40	39	47	44	42

Tabulka C a) **Indexová čísla skutečných mezd v různých městech k 1. dubnu 1925.**
Základ: Londýn = 100.

Indexová čísla vypočítána podle množství potravin konsumovaných v různých skupinách zem

Pořadí	Belgie a Francie	Indexová čísla	Pořadí	Střední Evropa	Indexová čísla	Pořadí	Velká Britanie	Indexová čísla	Pořadí	Jižní Evropa	Indexová čísla
1	Filadelfie	189	1	Filadelfie	190	1	Filadelfie	200	1	Filadelfie	190
2	Ottawa	158	2	Ottawa	166	2	Ottawa	164	2	Ottawa	155
3	Sidney	146	3	Sidney	135	3	Sidney	156	3	Sidney	151
4	Londýn	100	4	Kodaň	107	4	Londýn	100	4	Londýn	100
5	Amsterodam . .	86	5	Londýn	100	5	Kodaň	88	5	Kodaň	86
6	Kodaň	85	6	Amsterodam . .	89	6	Amsterodam . .	80	6	Amsterodam . .	85
7	Oslo	85	7	Oslo	83	7	Oslo	76	7	Oslo	84
8	Štokholm	68	8	Paříž	76	8	Štokholm	72	8	Štokholm	70
9	Berlín	67	9	Štokholm	72	9	Paříž	61	9	Madrid	64
10	Paříž	62	10	Berlín	72	10	Berlín	58	10	Paříž	63
11	Brusel	58	11	Lodž	58	11	Brusel	55	11	Berlín	59
12	Madrid	56	12	Madrid	57	**12**	**Praha . . . . .**	**50**	12	Brusel	55
13	**Praha . . . . .**	**48**	13	Brusel	56	13	Madrid	47	13	Lodž	49
14	Lodž	46	**14**	**Praha . . . . .**	**53**	14	Řím	46	**14**	**Praha . . . . .**	**48**
15	Milán	44	15	Varšava	53	15	Lodž	45	15	Řím	47
16	Varšava	44	16	Milán	50	16	Milán	41	16	Varšava	46
17	Řím	43	17	Vídeň	47	17	Varšava	40	17	Milán	45
18	Vídeň	37	18	Řím	46	18	Vídeň	40	18	Vídeň	39
19	Lisabon	34	19	Lisabon	35	19	Lisabon	32	19	Lisabon	33

Tabulka C b) **Indexová čísla skutečných mezd v různých městech k 1. dubnu 1925.**
Základ: Londýn = 100.

Indexová čísla vypočítána podle množství potravin konsumovaných v různých skupinách zemí									Průměrná indexová čísla s ohledem i na vydání za nájem		
Pořadí	Země skandinavské	Indexová čísla	Pořadí	Země zámořské	Indexová čísla	Pořadí	Průměrná indexová čísla podle všech skupin	Indexová čísla			
1	Filadelfie	208	1	Filadelfie	211	1	Filadelfie	198	1	Filadelfie	198
2	Ottawa	171	2	Sidney	186	2	Ottawa	165	2	Sidney	151
3	Sidney	129	3	Ottawa	173	3	Sidney	151	3	Ottawa	148
4	Kodaň	106	4	Londýn	100	4	Londýn	100	4	Londýn	100
5	Londýn	100	5	Kodaň	94	5	Kodaň	94	5	Kodaň	97
6	Amsterodam	92	6	Amsterodam	86	6	Amsterodam	86	6	Amsterodam	86
7	Oslo	89	7	Oslo	82	7	Oslo	83	7	Oslo	85
8	Štokholm	83	8	Štokholm	78	8	Štokholm	74	8	Štokholm	72
9	Paříž	69	9	Paříž	63	9	Paříž	66	9	Paříž	67
10	Berlín	67	10	Berlín	62	10	Berlín	64	10	Berlín	62
11	Brusel	58	11	Brusel	55	11	Brusel	56	11	Brusel	60
12	Lodž	55	12	Madrid	54	12	Madrid	55	12	Lodž	57
13	Madrid	52	13	Lodž	52	13	Lodž	51	**13**	**Praha**	**54**
14	**Praha**	**51**	**14**	**Praha**	**49**	**14**	**Praha**	**50**	14	Řím	50
15	Varšava	50	15	Varšava	47	15	Řím	47	15	Varšava	50
16	Milán	48	16	Řím	46	16	Varšava	47	16	Milán	49
17	Řím	47	17	Milán	45	17	Milán	46	17	Vídeň	46
18	Vídeň	47	18	Vídeň	44	18	Vídeň	42	18	Lisabon	—
19	Lisabon	36	19	Lisabon	34	19	Lisabon	34	19	Madrid	—

Je nutno zachovat k těmto indexovým číslům, vysloveným pouze na vztahu mezd a cen nejvýznačnějších potravin, určitou reservu. Statistika cen potravin, průměrného konsumu a i průměrných mezd je vždy do určité míry věcí přibližného odhadu, což se stupňuje při srovnávání mezinárodním. Je možné, že přesnější methodou bychom se dostali o bod nebo dva na přednější místo, zejména když indexy blízkých nám měst leckde o mnoho procent nediferují! Ale neize celkovou závažnost tohoto mezinárodního srovnání a jeho průkaznost podceňovat.

Připomínám, že i kdyby se v potaz vzaly činže, že se tento poměr nezmění, neboť i pak Praha přes ochranu nájemníků figuruje na 13. místě (viz poslední rubriku tabulky na str. 359), nehledě k tomu, že naši dělníci bydlí daleko hůře a obývají v průměru méně místností, nežli dělník německý, francouzský, skandinavský, anglický atd., o americkém ani nemluvě.

Příčinu nelze rozhodně též, což předem konstatuji, hledati v sociálním zákonodárství. Ve státech, kde osmihodinová pracovní doba není tak respektována jako u nás (na př. v Polsku, Italii, Portugalsku), skutečná mzda dělníků je nižší, naproti tomu ve státech západních a severních vyšší. Důležité však je, že mzdy jsou kalkulovány, jak bylo uvedeno, podle 48hodinového pracovního týdne. Nemocenské a úrazové pojištění dělnické, které prozatím pouze je v účinnosti, nezatěžuje naše národní hospodářství více, nežli úplnější sociální pojištění, které v jiných státech (jako na př. v Německu, Anglii, Švédsku a Australii) buď ve formě povinného starobního a invalidního pojištění anebo státního zaopatření již řadu let je v účinnosti, a přece skutečné mzdy dělnictva jsou mnohem vyšší nežli u nás.

Jsem přesvědčen, že vysvětlení by se nenašlo ani v tvrzení, že naše výroba je nepoměrně výše zatížena daněmi než cizí konkurence, a proto nemůže platit takové mzdy jako průmysl států zahraničních. Uvedeme čísla o zatížení daněmi 1 obyvatele v různých státech, pokud nám tato data podává rychle přístupný pramen.*)

Země	Rok zdanění	Šilinky
Velká Britanie	1923/4	318
Kanada	1923	159
Francie	1923	138**
Spojené státy	1923	134
Československo . . .	1922	117***
Německo	1923	81
Italie	1923	66

Tabulka ukazuje stav náš z roku 1922, od kdy u nás daňový šroub v důsledku zhodnocení peněz nutně povolil, a ve Francii a též

*) Uvedené zatížení v Československu je včetně i dávek a přirážek samosprávných; s přechodnou dávkou z majetku činí 133 šilinků.

**) Statistická příručka republiky Československé, str. 551.

***) Podle jiné tabulky s mimořádnou dávkou z válečných zisků činilo toto zdanění na 1 obyvatele ve Francii r. 1923 140 šilinků a roku 1924 již 165 šilinků.

v Německu po zavedení rentové marky a provádění Dawesova plánu přitužil. A přece v zemích s vyšším daňovým zatížením platí se vyšší mzdy — a v Italii s nižším zatížením daňovým, než je naše, platí se mzdy nižší než u nás.

Nemyslím, že by životní niveau našeho dělníka bylo dnes nižší, než před válkou; jest přibližně stejné, v některých oborech o něco vyšší, v některých o něco nižší. Žel, nemáme u nás mzdové statistiky pravidelné a ze všech odborů výroby. Jediným pramenem jest srovnání sazeb kolektivních smluv některých oborů před válkou a dnes. A toto kusé srovnání opravňuje, pokud jde o kvalifikované dělníky, k uvedenému závěru.*) Bližší a obsáhlejší šetření o této důležité věci by bylo velmi žádoucí. Zlepšení vidím, že dnes za 48 hodin týdně náš dělník vydělá tolik, jako před válkou za 56 a více hodin.

Ovšem před válkou v monarchii hmotné poměry našeho dělnictva byly velmi neutěšené. Demokracie se má projevit nejen vývojem sociálně-politického zákonodárství, ale především též hospodářsky, zvýšením životního průměru jak soukromých, tak veřejných zaměstnanců.

U nás pak deflace se namnoze prováděla — především vůči státním zaměstnancům — tím, že se snižovaly platy a mzdy v předpokladu příštího poklesu cen. Avšak naše hospodářská politika vyhnula se současnému provedení dostatečné deflace v naší obchodní politice, a tak se u nás stabilisovala disparita mezi hodnotou koruny v cizině a na vnitřním trhu. Fakt, že v době stabilisace koruny ke švýcarskému franku na 6½:1 vážený index potravinový stále se pohybuje kol 900 a velkoobchodní index průmyslových látek a výrobků kol 1100, jistě je hlavní příčinou, proč skutečné mzdy u nás jsou u srovnání s cizinou poměrně velmi nízké.

Kdyby u nás mzdy a platy měly být upravovány podle zahraniční a ne vnitřní hodnoty koruny a naše politika zůstala v stejné míře ochranářskou jako dnes, znamenalo by to, že bychom do ciziny levněji prodávali nežli doma, a vystavěli náš export na sociálně nezdravém základě, totiž na nízkých mzdách a nízkém domácím konsumu.

Sociální politika musí míti především za úkol zdvihnouti životní hladinu pracujících vrstev, které tvoří sílu národa. Skutečné — reální, ne nominální — mzdy dělníků a zaměstnanců vůbec rozhodují o rozdělení národní spotřeby a o zdatnosti národa a státu. Proto zkoumání Mezinárodního úřadu práce o skutečných mzdách dělníků u nás a v cizině musí býti námi uváženo, přezkoumáno a s hlediska praktické politiky hospodářské a sociální zhodnoceno.

---

*) Viz pojednání dra J. Janko »Přehled průměrných mezd« (»Soc. revue«, I. roč., č. 12, str. 563), kde uvedeny jsou některé průměrné mzdy odborných dělníků v posledních dvou letech před válkou, a srovnej je s údaji mezd dělníků z kovoprůmyslu, stavebnictví, truhlářství a knihtiskařství, k 1. dubnu 1925 publikovaných v červencové »Revue International du Travail«, dále publikaci Sociálního ústavu č. 10: »Přehled průměrných mezd dělnictva a obchodního zaměstnanectva v Československé republice v období 1921 až 1923«.